

OSVRT NA PROGRAME IZOBRAZBE SOCIJALNIH PEDAGOGA U NEKIM EUROPSKIM ZEMLJAMA

Zdravka Poldružić

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

SAŽETAK

Iz programa obrazovanja socijalnih pedagoga u Hrvatskoj razvidni su svi sastavni elementi koje Hudson prepoznaje kao najbitnijima određujući ih kao teorijska znanja, vještine, odnosno metodičke spretnosti i znanja, i vrijednosti, odnosno rad na sebi, samoupoznavanje i samorefleksija.

Međutim, razvidno je također, kako je teorijskim znanjima namjenjen velik, mogli bismo kazati pretežiti, dio studijskog programa, dok je upoznavanje vještina, a napose spoznavanje vlastite osobnosti znatno manje zastupljeno.

Tu činjenicu treba respektirati pri razmatranju adekvatnosti postojećeg programa studija i preporuka za njegovo poboljšanje, tim više što je i istraživanje profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga rezultiralo preporukom kako bi prostoru upoznavanja i razvoja vlastite osobnosti i talenata tijekom savladavanja studijskog programa trebalo dati podjednako prostora kao i teorijskim znanjima i profesionalnim vještinama.

Proces ujedinjenja Europe u jedinstvenu zajednicu započeo je na mnogim područjima djelovanja, pa su tako prvi koraci učinjeni i na području socijalnog i edukacijskog sektora. Kako se u skorijoj budućnosti očekuje utvrđivanje generalnog sustava priznavanja profesionalnih kvalifikacija radi uklanjanja barijera profesionalnome radu i osiguranja slobodnog kretanja profesionalaca unutar Europske zajednice, težiti će se ka približnom ujednačavanju programa izobrazbe pojedinih profesija.

Stoga i mi u Hrvatskoj nastojimo biti na tragu orijentacija prije svega europskih sveučilišta, ali unoseći u nastavne programe i specifičnosti naše kulture, podneblja i društveno-ekonomskog trenutka.

Ključne riječi: programi, obrazovanje, socijalna pedagogija

Program četvorogodišnjeg studija socijalne pedagogije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu rezultat je tridesetpetogodišnjeg iskustva u obrazovanju defektologa smjera poremećaji u ponašanju, osposobljenih kroz teoriju i praksu za bavljenje pojedincima, obiteljima ili drugim skupinama, čiji su samostalno oblikovanje života i socijalna integracija ugroženi, otežani ili onemogućeni.

Od svog osnivanja godine 1978., studijski profil pod nazivom diplomirani defektolog - socijalni pedagog, kasnije profesor defektolog - socijalni pedagog, a danas profesor edukacijske rehabilitacije - smjera poremećaji u ponašanju,

neprestano se razvija i doraduje u skladu s potrebama društva i pojedinaca u nas, a slijedeći afirmirana iskustva socijalnopedagoške profesije koja je razvijena u većini europskih zemalja, napose Njemačkoj, Austriji, Francuskoj, Švicarskoj, Sloveniji, ali i u Kanadi i SAD. Stoga je program edukacije socijalnih pedagoga kontinuirano otvoren kako za aktuelnu problematiku, tako i za nove spoznaje i pristupe u njenom rješavanju.

Profesija socijalnih pedagoga poznata je, dakle, i prihvaćena u većem broju europskih zemalja, kao i u nekim zemljama izvan Europe. Iako potječe još iz kasnog 18. stoljeća, ta je profesija produkt poslijeratnog razdoblja, a u sadašnje

vrijeme postaje utjecajna među socijalnim profesijama Europske Zajednice.

Započevši svoje djelovanje na području brige o djeci i mladima, socijalni pedagozi proširili su djelatnost i na druge skupine klijenata, diferencirali su uloge i vještine, te se razvili unutar socijalnog sektora u profesiju širokog profila.

Profesija socijalnih pedagoga, međutim, različito je razvijena u raznim zemljama i nacionalne kulture različito utječu na taj razvoj, pa je i obrazovanje socijalnih pedagoga u raznim zemljama različito. Od zemlje do zemlje postoje razlike u formalnom statusu institucija koje se bave obrazovanjem socijalnih pedagoga, a u nekim zemljama postoji i niz različitih institucija za takovu obuku.

Obrazovanje socijalnih pedagoga izvodi se od razine koledža s dvogodišnjim ili trogodišnjim programima (npr. u Luksemburgu, Irskoj i Danskoj), na višim ili visokom školama također s dvogodišnjim ili trogodišnjim programima (npr. u Belgiji i Francuskoj), ili su to sveučilišni studiji s četvorogodišnjim programima obrazovanja (kao u Mađarskoj, Sloveniji i u Hrvatskoj). Velik broj zemalja, međutim, obrazuje socijalne pedagoge na dvije razine - na razini viših škola i na razini sveučilišnih fakultetskih studija (tako npr. Austrija, Čehoslovačka, Njemačka, Švicarska, SAD, i Kanada).

Ovdje valja spomenuti kako je obrazovanje socijalnih pedagoga u većem broju europskih zemalja organizaciono, pa i programski, vezano uz obrazovanje srodnih socijalnih profesija, među kojima svakako treba izdvojiti obrazovanje socijalnih radnika. Dok se u nekim zemljama socijalni pedagozi formiraju kao neovisna profesija s vlastitim kvalifikacijama, obukom i disciplinom, brižljivo distanciranom od socijalnog rada, iako, naravno, postoji suradnja, u Njemačkoj ili u Austriji, nasuprot, socijalni pedagozi i socijalni radnici od četiri godine sveučilišnog studija dvije slušaju zajedno. Mnogi autori navode kako na relaciji socijalni pedagog - socijalni radnik postoji niz poteškoća (to svakako nije samo naša specifičnost). No spomenuta, djelomično zajednička, programska orijentacija obrazovanja socijalnih pedagoga i socijalnih radnika ima vjerojatno niz dobrih i loših strana, koje, međutim, neće biti predmetom razmatranja u ovome radu. Ovdje je spominjemo zbog ukazivanja na potrebu promocije efektivnijeg timskog rada s drugim srodnim profesijama, koji bi trebao biti jače izražen i u obrazovnim programima, a ne da se iskustva interdisciplinarnog timskog rada isključivo prepuste kasnijoj praksi. Kao što je poznato, timski rad počiva na poznavanju i poštivanju pridonosa drugih profesionalaca timu, dobroj komunikaciji uz upotrebu profesionalnog jezika razumljivog svima i sposobnosti da se prihvati podjela uloga kada je to potrebno i u inte-

resu klijenta i prakse. To ovisi o stjecanju niza stavova i vještina tijekom inicijalne obuke, a koji kasnije mogu biti ojačani i potvrđeni. Jedan od načina prihvaćanja ovih stavova i usvajanja vještina je svakako i djelomično zajednički studij sa studentima socijalnog rada i drugim socijalnim profesijama u nekim zajedničkim kolegijima, ali i u zajedničkim iskustvima u praktičnom radu.

No, prije nego prijedemo na daljnju raspravu o programima izobrazbe socijalnih pedagoga, osvrnimo se kratko na prijedlog tzv. Europskog modela izobrazbe koji daje Tuggener (1990), a koji počiva na ulozi socijalnih pedagoga i njihovim glavnim funkcijama.

Tuggener ukazuje na potrebu za širokim osnovnim programima obrazovanja koji bi bili općeniti, nespecifični, i koji bi široko obrazovali socijalne pedagoge, tj. ne-specijaliste. Na tu osnovnu obuku nadograđivao bi se razvijeni sustav daljnje edukacije koji bi dozvoljavao socijalnim pedagozima da dobiju posebna znanja i vještine u određenom području specijalizacije.

Takav sustav obrazovanja Tuggener temelji na glavnim funkcijama socijalnih pedagoga od kojih naglašava "integrirajuću" i "razvijajuću" funkciju.

Kada je primarna "integrirajuća funkcija" osobe s kojima socijalni pedagog radi su osobe čiji je socijalni razvoj ugrožen, stigmatiziran, koje su često psihosocijalno oštećene i zahtijevaju profesionalnu skrb i podršku. Cilj "integrirajuće funkcije" je, s jedne strane, reducirati socijalnu segregaciju tih ljudi ili, idealno, potpuno je ukinuti podizanjem individualnih potencijala osobe s poremećajima u ponašanju za uključenje u šire socijalno okruženje. S druge strane, ta funkcija sadrži i element aktivne intervencije podizanjem razine funkcioniranja pojedinih društvenih grupa, odnosno socijalnog okruženja, kako bi se ostvarili što bolji uvjeti za zadovoljenje potreba osobe s poremećajima u ponašanju.

Međutim, kada je dominantna "razvijajuća funkcija", socijalni pedagog radi s ljudima kojima nije potrebna neka specijalistička intervencija, već funkcija "razvijanja" sadrži prvenstveno preventivni element. Tu se prvenstveno radi na osnaživanju, pomoći i oblikovanju s ciljem razvoja pojedinca unutar njegova užeg i šireg životnog prostora.

Stoga bi osnovna obuka trebala biti postavljena dovoljno široko dajući temelje za svu širinu djelovanja budućih stručnjaka, ali isto tako i dovoljno poticajna za daljnju edukaciju u pojedinim specijalizacijama.

Kroz svoj povijesni razvoj izobrazba socijalnih pedagoga je u mnogim europskim zemljama prolazila kroz fazu fokusiranja na samo jedno polje djelatnosti. I mi smo u ranim razvojnim razdob-

ljima, prolazeći kroz takve faze, primjerice, izobrazbu socijalnih pedagoga usmjeravali gotovo isključivo na područje djelovanja odgajatelja u zdravskom tretmanu mladih.

No, pokazalo se da su takvi programi prerano specijalizirani, da im nedostaje dovoljno široko opće znanje, da su sputavajući, i da je zapravo takva aktivnost fokusirana na samo jedno polje djelatnosti prerano nazvana profesijom.

Nasuprot tome, daljnja edukacija koja se naovezuje na osnovnu obuku, predstavlja, s jedne strane, obnavljanje ili širenje profesionalnih znanja ili sposobnosti kako bi se moglo ići u korak s razvojem pojedinog područja djelovanja. S druge strane, daljnja edukacija može služiti dobivanju novih kvalifikacija koje dozvoljavaju pojedincu promjenu područja djelovanja ili preuzimanje novih funkcija s većim odgovornostima unutar istog područja djelovanja. To bi omogućavalo većem broju ljudi bavljenje socijalnom pedagogijom tijekom cijeloga života, odnosno omogućavalo bi pojedincu promjenu područja sociopedagoškog rada bez mijenjanja čitave profesije. Drugim riječima, takav bi sustav obrazovanja pridonosio osiguranju cjeloživotne profesionalne lojalnosti.

Nakon što smo naznačili potrebu za daljnjom edukacijom socijalnih pedagoga u smislu njihove specijalizacije, osvrnimo se na osnovne, ponegdje sveobuhvatne, programe izobrazbe komparirajući dijelove programa studija socijalne pedagogije na Fakultetu zdravstvene pedagogije Sveučilišta u Kolnu (Njemačka), Fakultetu odgojnih znanosti Karl-Franz Sveučilišta u Grazu (Austrija), Pedagoškom institutu Sveučilišta u Zurichu (Švicarska), na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani (Slovenija) i na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Hrvatska).

Svaki od promatranih programa studija zasnovan je prvenstveno na stručno i znanstveno temeljenim procjenama potreba djece, mladeži i odraslih osoba s poremećajima u ponašanju, a na spoznajama o potrebi paralelnog djelovanja u dva pravca: prema samoj osobi s poremećajima u ponašanju i prema socijalnom prostoru koji je okružuje. Stoga je cilj edukacije socijalnih pedagoga u njihovom teorijskom i praktičnom osposobljavanju, dakle stjecanju potrebnih razina profesionalnih kompetencija, za obavljanje funkcija koje će omogućiti usaglašavanje interesa i potreba djece, mladeži i odraslih osoba s poremećajima u ponašanju i društva. Ovom kompleksnom i dinamičnom procesu nužan je interdisciplinarni (bio-psiho-socijalni) i multidimenzionalni pristup, kako na znanstvenoj, tako i na praktičnoj razini. Tako se edukacija socijalnih pedagoga u svim promatranim programima temelji na spoznajama iz bihevioralnih i društveno humanističkih znanosti uključujući spoznaje iz područja pedagogije, edukologije, psihologije, sociologije,

komunikologije, i ponegdje kriminologije, prava i medicine, a polazeći od razumijevanja čovjeka kao bio-psiho-socijalnog jedinstva.

Na taj način tijekom studija socijalni pedagog stječe široka opća teorijska, kao i socijalnopedagoška teorijska znanja, a kroz socijalnopedagoške praktikume ovladava aplikativnim znanjima (vještinama i spretnostima) i razvija osobne karakteristike za što učinkovitije obavljanje svojih funkcija.

Iz programa obrazovanja socijalnih pedagoga u spomenutim europskim zemljama, vezano uz osnovni problem kojim se ti stručnjaci bave, a to su relacije između pojedinca i društva, snažno izvire naglasak na osposobljavanje za rad u socijalnoj zajednici, na prostorima gdje se odvija život, na kojima su vidljive potrebe i na kojima se mogu izgraditi psiho-pedagoški odnosi. Rad u socijalnoj zajednici ne bavi se samo akutnim, hitnim sociopedagoškim slučajevima, radi se na tome da se prevladaju "simptomi" u socijalnom djelovanju. Novija ciljna orijentacija prevencije ide ka tome da se zadatak rada u socijalnoj zajednici sa korekture slučajeva postojećih smetnji u procesima socijalizacije pomakne na aktivno oblikovanje životnih uvjeta.

Naš nastavni program slijedi takvu orijentaciju, jer se, primjerice, u kolegiju Teorije prevencije razmatraju zakonitosti prevencije, posebno prevencije u socijalnoj zajednici. Naročiti naglasak stavlja se na primarni aspekt prevencije u skladu s čime se izrađuju i znanstveno provjeravaju modeli i programi prevencije upotrebljivi za pojedine socijalne zajednice (obitelj, škola, slobodno vrijeme, javni gradski prostor i sl.).

Kako je pretežita sociopedagoška aktivnost u pravilu povezana sa stalnim procjenjivanjem i vrednovanjem bilo ponašanja, bilo sposobnosti, znanja ili potencijala pojedinaca ili socijalnih skupina, svi programi uključuju dijagnostičke metode i postupke s naglaskom na individualni pristup i tehnike individualnog rada. Posebno mjesto pridaje se kolegijima koji educiraju studente za vođenje razgovora orijentiranog na partnera.

Težište predmeta struke svi promatrani nastavni programi pridaju kolegijima metodika socijalnopedagoškog rada. Socijalni pedagozi moraju poznavati metodologiju svoje profesije. Pri tome je važno da nauče misliti i ponašati se metodički, ali da ne izgube osjećaj za vlastitu maštu i kreativnost. Kroz metodičke kolegije posebno bi trebala biti poticana jedna bitna sposobnost - sposobnost ispravnog prepoznavanja problema povezanih s pojedincima, skupinama, te socijalnim sustavima. Cilj nije izvježbati studente u shematiziranim metodološkim postupcima, već je cilj u kreativnom razvijanju metodičkih aktivnosti na osnovi odgovarajuće analize problema.

Medutim, ti se kolegiji u različitim programima različito nazivaju, što može ukazivati i na različite pristupe k izučavanju metodoloških postupaka.

Tako se na Sveučilištu u Kolnu izučava nekoliko kolegija pod naslovom Kompetencije socijalno-pedagoškog djelovanja; na Sveučilištu u Grazu to su kolegiji kao Kulturni rad s mladeži, Pomoć u odgoju kao aspekt dobrobiti za mladež ili Izvanškolski rad s mladeži; na Sveučilištu u Zurichu postoji čitav niz kolegija kojima je cilj upoznavanje različitih metoda socijalno-pedagoškog djelovanja kao npr.: Vodenje razgovora, Oblikovanje životnog polja, Planiranje odgoja i podupiranje, Suradnja, Doživljajna pedagogija, Posebna socijalno-pedagoška djelovanja, Socijalni menadžment; na Sveučilištu u Ljubljani to su kolegiji kao Metodika socijalnopedagoškog rada, i Socijalno-pedagoške intervencije.

Naš nastavni program poštuje stajališta programa ostalih europskih sveučilišta, jer se kroz kolegij Tretman djece i mladih s poremećajima u ponašanju i djelomično kolegij Penološka rehabilitacija studente usmjerava na razvijanje profesionalne kritičnosti i odgovornosti pri izučavanju i prihvaćanju različitih pristupa tretmanskim modelima, te modelima vođenja pojedinaca i skupina. Tim se kolegijima razvijaju vještine potrebne u tretmanu bilo mladih, bilo odraslih, ovladava se različitim tehnikama rada kroz iskustveno učenje u skupinama studenata, te se stvaraju mogućnosti za primjenu naučenoga u praksi, odnosno nošenje kreativnih inovacija u tretmansku praksu.

Kao potpora metodičkim kolegijima, osobito u smislu razvijanja kreativnosti u metodičkim postupcima, neki programi osobito pozornost pridaju različitim radionicama koje se temelje na iskustvenom učenju različitih kreativnih, umjetničkih ili komunikacijskih sadržaja. (Tako npr. na Fakultetu zdravstvene pedagogije u Kolnu: Novinarstvo u socijalnopedagoškom kontekstu, Igra figura, Komedijaško kazalište, Improvizacijsko kazalište, Bujanje-kreativni izražajni oblik, Bezstresna igra ; ili na Fakultetu odgojnih znanosti u Grazu: Teorija i praksa kazališne pedagogije; ili na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani: Lutkarstvo, Oblikovanje, Glazba, Doživljanja pedagogija, ili pak jedan od izbornih kolegija: Trening socijalnih vještina, Interaktivni odgoj-komunikacija, Realitetna terapija, Senzitivni trening).

U obrazovanju socijalnih pedagoga u Hrvatskoj svjesni smo nedostataka u programu vezanih uz nepostojanje umjetničkih i drugih kreativnih radionica, i nastojat ćemo, kad to bude moguće, takve sadržaje ugraditi u program. No, zato smo nizom izbornih kolegija studentima pružili mogućnost detaljnijeg upoznavanja s nekim tehnikama i metodama rada s pojedincem i skupinama, kao što su: Trening komunikacijskih vještina, Modifikacija

ponašanja osoba s posebnim potrebama, Rehabilitacija igrom, Grupni rad, Savjetovanje i Psihoterapija.

Na našem je fakultetu, kao što je uostalom praksa i na ostalim sveučilištima u svijetu, sve prisutnija intencija ka uvođenju većeg broja izbornih kolegija koji se mogu birati na matičnome fakultetu, ali i na drugim, srodnim, fakultetima unutar Sveučilišta. Odabirom izbornih kolegija mogla bi se naznačiti blaga usmjerenja ka područjima djelovanja unutar profesije ili pak ka posebnim skupinama klijenata. Tako npr. na studiju socijalne pedagogije pri Pedagoškom fakultetu u Ljubljani postoji mogućnost opredjeljenja za dublje izučavanje institucionalnog ili izvaninstitucionalnog sociopedagoškog rada. Naša razmišljanja idu u pravcu da pružimo mogućnost opredjeljenja za produbljenje saznanja o radu s djecom i mladima s jedne strane i radu s odraslima s druge strane.

Daljnji problem na koji bih željela ukazati, a koji je, čini se, prisutan i u obrazovanju socijalnih pedagoga izvan naših prostora, jeste da se još uvijek suviše malo pozornosti poklanja poticanju praktičara na istraživački rad. Kako su, tradicionalno, istraživanja više ili manje stvar sveučilišta i određenog broja istraživačkih ustanova, te se od praktičara na socijalnom polju u pravilu ne traži da pridonese istraživanjima, razumljive su tenzije koje nastaju između praktičara i znanstvenika. No, za uključivanje profesionalaca u istraživanja nužno je da oni posjeduju potrebna znanja i vještine s kojima bi se trebali upoznati već na dodiplomskom studiju, a koja bi kroz superviziju i uključivanje u znanstvene i stručne projekte bila proširivana u ranim fazama zapošljavanja. Možda je i nepotrebno posebno naglašavati kako potpuno razvijena profesija uključuje i sposobnost evaluacije vlastitoga rada, pomaže oblikovanju buduće prakse i, iznad svega, pridonosi vlastitom fondu znanja.

ZAKLJUČAK

Iz programa obrazovanja socijalnih pedagoga u Hrvatskoj razvidni su svi sastavni elementi koje Hudson (prema Žižak, 1997) prepoznaje kao najbitnijima određujući ih kao teorijska znanja, vještine, odnosno metodičke spretnosti i znanja, i vrijednosti, odnosno rad na sebi, samoupoznavanje i samorefleksija.

Medutim, razvidno je također, kako je teorijskim znanjima namjenjen velik, mogli bismo kazati pretežiti, dio studijskog programa, dok je upoznavanje vještina, a napose spoznavanje vlastite osobnosti znatno manje zastupljeno.

Tu činjenicu treba respektirati pri razmatranju adekvatnosti postojećeg programa studija i preporuka za njegovo poboljšanje, tim više što je i istraživanje profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga (Žižak, 1997.) rezultiralo preporukom

kako bi prostoru upoznavanja i razvoja vlastite osobnosti i talenata tijekom savladavanja studijskog programa trebalo dati podjednako prostora kao i teorijskim znanjima i profesionalnim vještinama.

Proces ujedinjenja Europe u jedinstvenu zajednicu započeo je na mnogim područjima djelovanja, pa su tako prvi koraci učinjeni i na području socijalnog i edukacijskog sektora. Kako se u skorijoj budućnosti očekuje utvrđivanje generalnog sustava priznavanja profesionalnih kvalifikacija radi uklanjanja barijera profesionalnome radu i osiguranja slobodnog kretanja profesionalaca unutar Europske zajednice, težit će se ka približnom ujednačavanju programa izobrazbe pojedinih profesija.

Stoga i mi u Hrvatskoj nastojimo biti na tragu orijentacija prije svega europskih sveučilišta, ali unoseći u nastavne programe i specifičnosti naše kulture, podneblja i društveno-ekonomskog trenutka.

LITERATURA

1. Tuggener, H. (1990): *The Role of the Socialpedagogue - An Outline of a European Model FICE International Bulletin*, 3, 14-21.
2. Universität zu Köln im Sommersemester 1996.
3. Karl-Franzens-Universität Graz, Institut für Erziehungswissenschaften, Wintersemester 1998/99.
4. Universität Zürich, Pädagogisches Institut, U: *Soziale Arbeit*, AGAB, 1996.
5. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Študijski programi, 1998/99.
6. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Nastavni plan i program dodiplomskog studija, 1997.
7. Žižak, A. (1997): *Elementi profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga. Kriminologija i socijalna integracija*, 5, 1-2, 1-11.

PROGRAM OF SOCIAL EDUCATORS TRAINING IN SOME EUROPEAN COUNTRIES

Summary

In the Program for social educators' training in Croatia all elements vital for that kind of training, as Hudson recognizes them, are to be found. Hudson defines them as theoretical knowledge, skills (that is to say methodical skills and knowledge) and values (working on one self, self-awareness and self-reflection).

But at the same time that Program clearly shows that theoretical part is the major and most consuming part of the training, while, on the other hand, skills and especially self-awareness are rather neglected.

That fact should be taken in account and respected while reconsidering the current program of training. More so because some researches of social educators' professional competence suggested more attention should be given to development of students' personality during their studies. That development should become equally important as theoretical and professional skills.

Process of uniting Europe has already started in many fields, and social work and education are no exceptions to that rule. As identification of general acknowledgment of professional qualifications is to be expected soon (because of need for free movement of professionals within European Union), educational programs will show strong tendency to be similar.

Therefore we in Croatia try to be close to other countries' programs (mostly European universities) as much as possible. But we have to include in our training programs elements of our own specific culture, socio-economy and surrounding.

Key words: *programs, education, social education*